

УДК 657.421.3

Жураковська І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В ПРОЦЕСІ ЇХ ВИЗНАННЯ

© Жураковська І.В.

В статті проаналізовано особливості процесу ідентифікації інтелектуальних активів з точки зору обліку і управління. Визначено перелік ідентифікованих і не ідентифікованих активів за умов сучасної методології обліку, запропоновано варіанти вирішення проблем ідентифікації.

The article analyzes the peculiarities of the identification of intellectual assets in terms of accounting and control. The list of identified and unidentified assets under current accounting methodology proposed solutions to issues identified.

В статье проанализированы особенности процесса идентификации интеллектуальных активов с точки зрения учета и управления. Определен перечень идентифицированных и неидентифицированных активов в условиях современной методологии учета, предложены варианты решения проблем идентификации.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ще на початку ХХ століття з-поміж матеріальних факторів виробництва (земля, праця і капітал) було виділено нематеріальні, а саме – підприємницькі здібності, як здатність до ефективного використання наявних ресурсів. Сучасна економічна теорія до числа найважливіших факторів виробництва відносить наступні: земля, праця, капітал (у тому числі його організація), підприємництво та інформація. Відповідно ще більший наголос робиться на нематеріальних ресурсах і їх ролі в процесі виробництва.

Через розширення складу ресурсів в економічній теорії безпосередньо постає необхідність збільшення переліку активів підприємства. Адже активи, в першу чергу, це ресурси контрольовані підприємством, від використання яких очікується надходження економічних вигод.

Матеріальні активи, як і ресурси, завжди можна ідентифікувати (лат. *identifico* — розпізнавання), тобто виокремити серед інших

об'єктів. Щодо нематеріальних, які представлені такими ресурсами, як здібності та знання, то їх ідентифікація є проблематичною. Причому об'єктами управління інтелектуальним капіталом є всі його складові, що підтверджують праці сучасних вчених. А об'єктами обліку – головним чином тільки права інтелектуальної власності.

Дослідження окресленої проблеми дає змогу зробити висновок, що ідентифікація інтелектуальних активів для цілей обліку і управління суттєво відрізняється, що вимагає негайного вирішення з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. У багатьох публікаціях науковців американської, західноєвропейської та вітчизняної шкіл маркетингу підкреслюється важлива роль та значення інтелектуальних активів для формування конкурентних переваг та збільшення ринкової вартості підприємств, пропонуються різні підходи до їх обліку. Можна зазначити роботи І.А. Бланка, Е. Брукінга, В.Г. Зінова, П. Дойля, К.Л. Келлера, Б.Лева та ін. Водночас варто відмітити, що проблема ідентифікації інтелектуальних активів сьогодні є предметом дискусій як науковців, так і практиків, що зумовлює актуальність її подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасному суспільстві головним джерелом багатства є інтелект, інформація та знання, які визначають конкурентоспроможність як окремого суб'єкта господарювання, так і держави вцілому. В зв'язку з цим за останні 20 років зросла розбіжність між вартістю підприємства, яка зафіксована в балансових звітах, та її оцінкою з боку інвесторів. Тобто основою ринкової оцінки постають не тільки матеріальні фактори, а й інтелектуальний капітал [1].

Як зазначає Е.С. Хендріксен та М.Ф. Ван Бреда, найбільша проблема, що виникає при ідентифікації нематеріального активу, - це визначення його відмінностей від гудвілу [2]. Нематеріальний актив можна відрізнити від гудвілу лише тоді, якщо підприємство може його продати, орендувати чи обміняти. Інтелектуальний капітал по своїй суті повинен бути представлений нематеріальними активами в балансі підприємства, однак складність його ідентифікації і оцінки за сучасної методології облікової науки перешкоджають цьому процесу.

Процес ідентифікації - (від латин. *identificus* - тотожний)-

означає ототожнення, порівняння, уподібнення, встановлення на основі визначених ознак тотожності різних об'єктів [4].

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затвердженого наказом Мінфіну України від 07.07.99 р. № 163 [3], ідентифіковані активи – це активи, які на дату придбання відповідають критеріям визнання статей балансу, тобто їх оцінка може бути достовірно визначена і очікується отримання економічних вигод від їх використання. Тобто основними складовими ідентифікації активів є здатність їх оцінки та економічна корисність. Але найпершим кроком ідентифікації є виділення об'єкта з-поміж іншого майна.

Щодо сукупної оцінки інтелектуальних активів та інтелектуального капіталу, то здебільшого вона не є проблематичною, так як може бути проведена на підставі методик Т. Стюарта [5], Д.Тобина або інших, більшість з яких зводиться до визначення різниці між ринковою вартістю підприємства і вартістю його активів або заміни активів. На нашу думку, з метою управління важливо визначати пооб'єктну корисність, тому доцільнішою є індивідуальна оцінка кожного активу.

Детальніший аналіз структури інтелектуального капіталу вказує, що всі його складові для цілей обліку умовно можна поділити на три групи:

- об'єкти, які важко ідентифікувати та оцінити (людський капітал);
- об'єкти, які можна ідентифікувати, але складно оцінити (ринковий (клієнтський) капітал);
- об'єкти, які можна ідентифікувати та оцінити (структурний, технологічний капітал).

Ідентифікація людського капіталу є найважчою, його складові досліджено і виділено (знання, вміння, досвід і т.д.). Однак вони належать окремим працівникам, і тільки останні можуть розпоряджатись своїми ресурсами, а не підприємство в особі власника. Це найбільша складність ідентифікації, що вказує на важливість виокремлення інших об'єктів цього компонента інтелектуального капіталу.

В останні дослідження пропонуються різні варіанти оцінки цієї складової на підставі розрахунку коефіцієнтів з подальшою формалізацією результатів. Зокрема, такими показниками є: новизна

продукції; віковий склад співробітників; кваліфікаційний склад співробітників; чисельність співробітників, що безпосередньо працюють з клієнтами компанії; величина доданої вартості з розрахунку на одного фахівця і одного службовця компанії та ін. Тобто людський капітал і активи формуються на підставі оцінки безлічі складових, пов'язати які з потребами обліку важко.

В сучасній обліковій практиці вже існують методи оцінки та обліку людських ресурсів, їх реалізації – це оцінка та трансфер спортсменів. Основними її складовими є:

- наявність чіткого контракту з працівниками, де зазначено всі вимоги та очікувані результати;
- страхування працівника, що забезпечить покриття збитків підприємства в разі невиконання умов контракту.

Тільки виконання цих двох умов дозволить провести оцінку людського капіталу підприємства на відповідному рівні, а об'єктами ідентифікації будуть трудові контракти з працівниками, а не їх здібності, досвід. Саму контракт може виступати об'єктом купівлі-продажу на ринку.

Щодо ринкового і структурного капіталів, то наші дослідження щодо можливості їх ідентифікації представлено в таблиці 1. Кількість неідентифікованих об'єктів інтелектуального капіталу значно більша, ніж ідентифікованих. В багатьох випадках економічна вигода від їх використання перевищує вартість усіх інших активів.

Таблиця 1

Групування складових інтелектуального капіталу за
можливістю ідентифікації

Ідентифікований інтелектуальний капітал та активи	Неідентифікований інтелектуальний капітал
Права користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище	Кваліфікація, досвід працівників
Право користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень	Частка ринку
Товарні знаки, торгові марки, фірмові назви, бренди	Наявність унікальної стратегії розвитку підприємства

Продовження табл. 1

Право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорт рослин, породи тварин, ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції	Витрати на рекламу, маркетингові дослідження, які обумовлюють успішне просування продукції на ринку
Права на літературні й музичні твори, програми для ЕОМ, бази даних і т.д.	Ділова репутація
Право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв	Надійність зв'язків з покупцями та постачальниками
Витрати на розробку об'єктів права інтелектуальної власності	Незапатентовані винаходи, що дають можливість вдосконалити процес виробництва та скоротити витрати

Висновки. Неузгодженість деяких питань ідентифікації інтелектуального капіталу призвела до невизначеності методик, за якими оцінюють і обліковують його об'єкти на підприємстві. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на виділення, тобто ідентифікацію, таких об'єктів інтелектуального капіталу, які можуть бути оцінені та відображені у складі активів.

Виділяючи з інтелектуального капіталу ринковий, структурний і людський фактори, можна стверджувати, що збільшення ринкової вартості підприємства зумовлюється саме знаннями і вміннями працівників, що підтверджує еволюцію теорії трудової вартості до теорії «вартості, створеної знаннями». Наближення балансової вартості підприємства до ринкової в першу чергу буде можливе через виділення сукупності об'єктів інтелектуального капіталу, які можна ідентифікувати, оцінити і зарахувати до складу активів.

Список використаних джерел:

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. –К.: Ін-т економ.прогнозув., Фенікс, 2003. –1008 с.
2. Хенриксен Э.С. Теория бухгалтерського учета / Хенриксен Э.С., Ван Бреда М. Ф. / [Пер. с. англ.; Под. ред. проф. Я. В. Соколова]. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.07.99 р. № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

4. <http://www.zakony.com.ua/econom.html?catid=50171>

5. Стюарт Томас А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / В.А. Ноздрин (пер.). — М. : Поколение, 2007. — 366 с.